

CURRICULUM

Through Upcycling to the Design of Eco Cities

Co-funded by
the European Union

TUDEC – Through Upcycling to the Design of Eco Cities

Project n° 2022-1-IT02-KA220-SCH-000087127

www.citiesforthefuture.eu

Partneri na projektu:

Fondazione Hallgarten-Franchetti Centro Studi Villa Montesca (FCSVM), Italija

Eco Logic, Severna Makedonija

OOU Petar Pop Arsov, Severna Makedonija

BALKAN URBAN MOVEMENT (Udruženje Građana Bum), Srbija

Neprofitni institut za obrazovanje Wisamar, Nemačka

Finansira Evropska unija. Stavovi i mišljenja izraženi u ovom dokumentu pripadaju njegovim autorima i nisu nužno jednaki stavovima i mišljenjima koje zastupa Evropska unija niti Evropska izvršna agencija za obrazovanje i kulturu (EACEA). Ni Evropska unija ni EACEA ne mogu se smatrati odgovornim za njih.

Co-funded by
the European Union

Modul 3

GRAD ZA SVE

“

Pošto je grad veštački svet, on to treba da bude u najboljem mogućem smislu: stvoren od umetnosti, oblikovan za svrhe ljudi.

(Kevin Lynch)

”

3. UVOD

Osoba koja živi u gradu prirodno je deo većeg kolektiva. Deljenje interesovanja i vrednosti je nezamenljiv deo zajednice koja teži ka aktivnom građanstvu. Cilj ovog modula i pratećih aktivnosti u priručniku je da inspiriše stvaranje grada, zajednice i škole koji će biti u skladu sa svim perspektivama i shvatanjem javnog prostora kao prostora koji omogućava povezivanje i interakciju.

Zajednice koje teže da povećaju svoju inkluzivnost, blagostanje i otpornost moraju da obezbede da benefiti i mogućnosti budu dostupni svim stanovnicima bez obzira na njihovo poreklo, sposobnosti ili društveno-ekonomski status. Koncept „grad za sve“ ima za cilj da sruši barijere i promoviše društvenu koheziju. Takođe, potrebno je slaviti i očuvati kulturne različitosti, negujući okruženje u kom različite kulture mogu da postoje i da doprinose šarenoj tapiseriji grada.

U oku deteta, ovo je grad u kom svi imaju fer šanse da uživaju u svemu onome što urbani život ima da ponudi i to bez prepreka i diskriminacije. To je grad u kom stanovnici, u idealnom slučaju, aktivno doprinose unapređenju svog urbanog okruženja, odlučujući o tome kako ono treba da izgleda i da funkcioniše, sa ciljem da ono reflektuje različite perspektive i identitete svojih stanovnika.

Razmišljajte o ideji participacije i angažovanja kao o veštini ili sposobnosti, slično kao o mišićima kojima je potrebna vežba i trening da bi bili jači. Integrisanjem principa participativnog razmišljanja u obrazovne kurikule, škole pružaju strukturisanu platformu gde učenici mogu da uče o svojim pravima i obavezama koje imaju kao građani i o tome kako da efektivno izraze svoja mišljenja i stavove. Ovaj pristup usadjuje učenicima znanje i samopouzdanje i osnažuje ih da aktivno doprinesu svojim zajednicama.

*Transformed street in the superblock of the Poblenou-neighbourhood in Barcelona.
Credit: Ajuntament de Barcelona*

3.1 UPOZNAJ SVOJE SUSEDE

“Grad je više od konglomerata pojedinaca i javnih usluga kao što su putevi, zgrade, ulično osvetljenje, tramvajske šine, telefoni itd.; on je takođe više od konstelacije institucija i administrativnih instrumenata kao što su sudovi, bolnice, škole, policijske stanice i različite usluge u civilnom sektoru. Grad je stanje uma, institucija običaja i tradicija, stavova i osećanja organizovanih u okviru tih običaja i prenesenih kroz te tradicije. Drugim rečima, grad nije samo fizički mehanizam i veštačka konstrukcija: on je uključen u životne procese ljudi koji ga čine; on je proizvod prirode, a naročito ljudske prirode.”

(Park et al., 1968, 5).

Industrijska revolucija je u 18. i 19. veku donela značajne promene u strukturi gradova. Brza urbanizacija je rezultirala velikim brojem ljudi koji se kreću iz ruralnih oblasti u gradove u potrazi za poslom u fabrikama i industriji. Ovaj priliv ljudi je često vodio do prenaseljenih i loše isplaniranih urbanih oblasti, što je otežavalo ostvarivanje jakih društvenih veza i osećaja zajednice.

Dizajn gradova može da neguje ali i da suzbija stvaranje zajednice. Kroz istoriju pa sve do danas, neke odluke pri urbanističkom planiranju postavljaju efikasnost i infrastrukturu kao prioritet nad aspektima koji stvaraju zajednicu kao što su javni prostori, mogućnost kretanja pešaka, zemljište za razne namene. Ovakve odluke su doprinele nedostatku kohezije u zajednicama.

U prirodnoj susedskoj zajednici stanovnici su obično u interakciji jedni sa drugima, dele zajedničke brige o svom lokalnom okruženju i sarađuju na različitim aktivnostima za dobrobit susedstva. Ove zajednice često odlikuje osećaj familijarnosti i zajedničkog identiteta koji susedi dele.

Međutim, postoji nekoliko faktora koji izgradnju osećaja zajednice u jednom susedstvu mogu učiniti izazovnom:

- Mnogo ljudi koji se stalno kreću, a njihovi zauzeti životi im ostavljaju malo vremena da se povežu sa susedima;
- Buka, zagađenje i ubrzan saobraćaj u gradu mogu biti otežavajuća okolnost za ljude, posebno decu, kada je u pitanju njihov osećaj sigurnosti i komfora izvan njihovih domova;
- Neki ljudi mogu da se osećaju kao da nemaju ništa zajedničko sa ljudima koji žive u njihovoj blizini. Oni mogu pretpostaviti da su njihovi susedi veoma različiti od njih u smislu interesovanja, vrednosti ili porekla.

Zapravo, svi ovi faktori su povezani, a istraživanja kao što je knjiga Donalda Epljarda „Ulice za život“ (Donald Appleyard - Livable Streets) pokazuju da unapređenje jednog od ovih uslova može imati pozitivan uticaj na druge (StreetfilmsVlog, 2010). Kada se poveća mogućnost kretanja peške, povećavaju se šanse za povezivanje ljudi unutar zajednica. Kada postoji direktnija veza, postoji i više poverenja među susedima, što navodi ljude da izađu na ulice i čini da se osećaju bezbednije u svom susedstvu.

Kada su u pitanju deca, primena ovih mera proširuje prostor koji oni smatraju domom i daje im samopouzdanje da nezavisno istražuju svoje direktno okruženje. Oni mogu da dožive grad kao zdravo, sigurno i bezbedno mesto i da budu inspirisani na aktivnu građansku participaciju.

POVEZANE TEME U KURIKULUMU

PREDMET: Građansko vaspitanje, oblast učenja: „Zajedništvo“

- Koegzistencija generacija
- Tradicije zajedništva

PREDMET: Prirodne nauke / STEM, oblast učenja: „Živimo i učimo zajedno“

- Upoznavanje procesa učenja i lokalnog okruženja
- Javne prostorije u školskom i stambenom okruženju
- Trase saobraćaja u školskom i stambenom okruženju
- Susret sa kulturnim diverzitetom

PREDMET: Srpski jezik

- Rad na pisanom tekstu: razumevanje i reprodukcija značenja (koristiti tekstove o ovim temama)

3.2 KRETANJE KROZ GRAD

Svako može da doprinese izgradnji mreže pristupa. Važno je razumeti vrednost započinjanja procesa koji, počevši od jedne intervencije u obliku uklanjanja prepreka u prostoru, uspešno unapređuje generalni kvalitet gradova i oblasti. Ovo ćemo uspeti ako, na primer, pogledamo grad očima drugih ljudi (dece, slepih osoba, osoba u invalidskim kolicima, starijih osoba, itd.) i zamislimo stvarno pristupačan grad u kome je ta pristupačnost svima na korist.

Hajde da razmislimo o tome koliko malo autonomije deca imaju kada idu u školu ili se igraju. Danas se veoma malo dece samostalno kreće na trasi od kuće do škole, a najmanje u većim gradovima. Knjige Frančeska Tonucci-ja „Grad dece“ (Tonucci, 1999) i „Idemo sami u školu“ (Tonucci, 2019) služile su kao alarm mnogo godina, podsećajući nas koliko je gubitak autonomije u kretanju i igri štetan za decu u ovoj fazi razvoja i podstičući gradske uprave, porodice i škole da se ovim bave.

Smanjenje dečije autonomije kretanja je usko povezano sa povećanjem saobraćaja. Ono negativno utiče na uslove u urbanom okruženju i smanjuje mogućnost da deca sprovedu svoje redovne fizičke aktivnosti takođe utičući i na navike roditelja. Kakav uticaj ovo ima na neophodno znanje o životnoj sredini? Istraživanja sprovedena 1970-ih godina već su pokazala da smanjenje autonomije dece ima značajne posledice na razvoj njihovih prostornih sposobnosti (Hart, 1979).

Nezavisno kretanje peške za decu znači sticanje detaljnijeg i integrisanijeg znanja o kontekstu u kom se kreću. Ovaj kontekst je često istovremeno njihovo susedstvo tj., specifičnije, njihova putanja od škole do kuće (link to Further Exploration #1). „Stepen autonomije koji će dete postići može da se predvidi na osnovu činjenice da se tokom puta detetu nameće rešavanje problema, donošenje odluka i primena određenih izbora“ (Rissotto & Tonucci, 2002).

Decu nećemo zaštititi restrikcijom njihove slobode i nipodaštavanjem njihovih sposobnosti i znanja, već tako što ćemo im dozvoliti da imaju interakciju sa svojim okruženjem - jer poznavanje okruženja pruža osećaj sigurnosti (Spencer & Blades, 1986).

Njihov put do škole predstavlja dobru polazišnu tačku za razgovor sa mladim ljudima o jednakoj raspodeli javnog prostora. Smatrajte da su deca eksperti za to kako treba redizajnirati ulice da bi oni bezbedno i aktivno stigli do škole. Taktički urbanizam (link to Further Exploration#3) je pokret koji ima za cilj da učini ulice bezbednijim ali takođe i zabavnijim i pre svega da vrati urbane prostore ljudima (Ikiz, 2023). Ovaj način participativnog i lokalnog pristupa kreiranju grada koji je održiviji u društvenom i ekološkom smislu može osnažiti decu da se izraze, da iskažu svoje želje i potrebe u javnom prostoru.

PAŽNJA, USPORITE. U ovom selu se deca još uvek igraju na ulici

Izvor: Alessandra Grasso, Sant'Agata di Puglia

POVEZANE TEME U KURIKULUMU

PREDMET: Prirodne nauke / STEM, oblast učenja: „Život u zajednici“

- Sličnosti i razlike među ljudima / između dece i odraslih
- Strasti, talenti, invaliditeti
- Razmišljanje o sopstvenim manama i prednostima

PREDMET: Građansko vaspitanje, oblast učenja: „Zajedništvo“

- Koegzistencija generacija

PREDMET: Prirodne nauke / STEM, oblast učenja: „Živimo i učimo zajedno“

- Upoznavanje lokalnog/regionalnog okruženja (škole i školskog dvorišta, javnih zgrada oko škole i u stambenom okruženju, trase saobraćaja)
- Procena/evaluacija lokalnih uslova
- Procena/evaluacija sopstvenog i drugih koncepata mobilnosti (orijentisani na saobraćaj, socijalni, ekološki)

PREDMET: Srpski jezik

- Rad na pisanom tekstu: razumevanje i reprodukcija značenja (koristiti tekstove o ovim temama)
-

3.3 GRAD RAZLIČITOSTI

Ne doživljavaju svi javni prostor na isti način. Različiti faktori, kao što su etnička pripadnost, društveno-ekonomski status, religija, rod, sposobnosti i uzrast, utiču na to kakvu interakciju imamo sa svojim urbanim okruženjem. Kada je u pitanju mobilnost u gradu, ovo je očigledno: bezbedno kretanje je direktno zavisno od gradske infrastrukture kao što je osvetljenje ili pristupačnost za invalidska kolica, ali takođe i od troškova javnog prevoza ili toga koliko je određeno mesto prometno (ili pusto) ([link to Further exploration #4](#)).

Zbog ovoga je prvi korak u izgradnji jake zajednice prepoznavanje i uvažavanje svih različitih izazova sa kojima se suočavamo. Da bismo to uradili potrebno je da slušamo jedni druge kako bismo kroz dijalog prihvatili naše razlike i radili zajedno na uklanjanju barijera i na tome da naše susedstvo i javni prostori budu dobri za sve.

Kada su različite vrste hrane, umetnosti, muzike, tradicije i kulture zastupljene u javnom prostoru, on dodatno oživi. Transkulturni grad je zasnovan na upravljanju diverzitetom kao resursom. Kada smo izloženi različitim iskustvima i idejama, to nam pomaže da razvijemo ono što se u neurolauci naziva „kognitivna fleksibilnost“. Razvoj i održavanje kognitivne fleksibilnosti podržavaju učenje i rast kod pojedinca, unapređenje međuljudskih odnosa i adaptiranje na promene.

Pored ovih koristi za pojedinca, prihvatanje različitosti je naša apsolutna obaveza u demokratskom pluralističkom društvu. Tako omogućavamo pravednu zastupljenost, inkluziju, društvenu koheziju i zaštitu ljudskih prava. Ovakav pristup jača demokratski sistem jer odražava kompleksnost i bogatstvo društva kome služi.

Školske zajednice su predodređene da sa mladim ljudima vežbaju ove demokratske kompetencije ([link to Further exploration #5](#)). Uz negovanje atmosfere međusobnog poštovanja i razumevanja u kojoj se svi učenici osećaju vredno i poštovano, škola može da adresira potencijalne izazove koji se mogu pojaviti u vezi sa diverzitetom i može dati primer za širu zajednicu.

POVEZANE TEME U KURIKULUMU

PREDMET: Prirodne nauke / STEM, oblast učenja: „Život u zajednici“

- Sličnosti i razlike među ljudima / između dece i odraslih
- Strasti, talenti, invaliditeti
- Razmišljanje o sopstvenim manama i prednostima
- Susret sa kulturnim diverzitetom

PREDMET: Građansko vaspitanje, oblast učenja: "Zajedništvo"

- Koegzistencija generacija
- Koegzistencija kultura

PREDMET: Prirodne nauke / STEM, oblast učenja: „Živimo i učimo zajedno“

- Upoznavanje lokalnog okruženja
 - Javni objekt u školi i stambenom okruženju
 - Trase saobraćaja u školskom i stambenom okruženju
-

Credit: Street Lab, <https://www.streetlab.org/>

3.4 KREIRAJ SVOJ GRAD

Postoji internacionalni pokret koji čine ljudi koji dele uverenje da su građani koji žive u nekom delu grada najpozvaniji da odluče o tome kako on treba da se oblikuje. Ovaj pokret se zove „stvaranje prostora“ (placemaking). To je participativni koncept urbanističkog planiranja. Ciljevi placemaking pokreta su izražavanje diverziteta zajednice, kreiranje inkluzivnosti kako bi svi mogli da napreduju i preispitivanje uobičajenih pogleda na urbane prostore.

Ojačavanjem veza između ljudi i prostora koje oni dele, ova metoda se fokusira na procese saradnje između javnih i privatnih aktera kako u fazi dizajniranja, tako i u fazi upravljanja. Ovaj pristup otkriva moć koju može da ima zajednička vizija kada je u pitanju kreiranje kvalitetnih prostora koji doprinose blagostanju ljudi i iskorišćenju njihovih potencijala, bilo da su u pitanju parkovi, centar grada, trgovi, ulice, kvartovi, pijace, kampusi ili javne zgrade.

Ako se deca uključe u stvaranje prostora, na taj način im se pruža nova i uzbudljiva mogućnost da se suoče sa svetom koji ih okružuje, da ga prouče, uđu sa njim u dublju vezu i da pokušaju da ga unaprede. Ovakvo uključivanje mladih ljudi ne samo da unapređuje ishode urbanističkog planiranja ka održivim načinima funkcionisanja, već i kod dece razvija kompetencije koje se tiču vlasništva i korisnosti koje su nezamenjive ako hoćemo da odgajamo aktivne građane. Poslednjih godina su stručnjaci za urbanističko planiranje shvatili decu ekstremno ozbiljno kao agente promene i dozvolili participativni proces koji uključuje decu u oblikovanje urbanih prostora (See further explorations #5). pošto su pokrenuti na istraživanje, razmišljanje van okvira i imaju obilje kreativnosti, deca mogu da postanu dizajneri sopstvene budućnosti.

„Placemaking“ strategije mogu da se implementiraju sa malim ili nikakvim budžetima i mogu imati različite oblike: od instaliranja mesta za sedenje u urbanim prostorima sa ciljem interpersonalne razmene do kreiranja prostora za igranje koji deci daju mogućnosti da se igraju napolju čak i u gusto naseljenim kvartovima; od vraćanja prirode u grad sa gerilskim baštovanstvom do umetničkih intervencija kojima se ukrašava zid, ograda, ležeći policajac ili asfalt; od muzike na ulici do javnih časova plesa – sve ove strategije mogu doneti diverzitet u ulice, učiniti gradove održivijim i, što je najvažnije, boljim za život njihovih stanovnika.

POVEZANE TEME U KURIKULUMU

PREDMET: Likovna umetnost, oblast učenja „Dizajn fizičkog prostora“

- Eksperimentisanje sa pronađenim materijalima i predmetima
- Istraživanje spoljašnjih prostora i njihovih funkcija
- Dizajniranje eksterijera
- Dizajn predmeta za svakodnevnu upotrebu
- Forma i funkcija izgrađenog okruženja: arhitektura

PREDMET: Prirodne nauke / STEM, oblast učenja: „Otkrivanje prostora i vremena“

- Upoznavanje lokalnog/regionalnog okruženja (škole i školskog dvorišta, javnih zgrada oko škole i stambenog okruženja, trase saobraćaja)
- Procena/evaluacija lokalnih uslova
- Procena/evaluacija sopstvenog i drugih koncepata mobilnosti (orijentisani na saobraćaj, socijalni, ekološki)

PREDMET: Razno (Građansko vaspitanje; srpski jezik; Prirodne nauke), „Demokratija i društvo“

- Građanstvo i ustav
- Mogućnosti participacije u društvu

Progetto Piedibus – šetajući školski autobus – projekat Opštine Cremona

Projekat „Piedibus“ u Kremoni započeo je 2006. godine i daje mogućnost deci mlađeg školskog uzrasta da idu peške do škole zajedno sa nekim odraslim duž nekoliko trasa i sa fiksnim vremenom polaska.

Projekat je pokrenut kada su, na kraju radionice koja je uključivala dve osnovne škole, roditelji otvorili temu problema vezanih za mogućnosti kretanja dece od kuće do škole. Formirana je radna grupa koja je sprovedla sve analize bezbednih i opasnih tačaka u susedstvu kada je u pitanju saobraćaj. Uz organizacionu podršku opštine, roditelji su preuzeli vodeću ulogu u koncipiranju i dizajniranju potencijalnih trasa.

Sa edukativne tačke gledišta, benefiti šetajućeg školskog autobusa su očigledni:

- unapređenje kognitivnih veština,
- socijalizacija,
- dnevna fizička aktivnost,
- priprema za buduću samostalnost,
- svest o tome da se radi nešto korisno za životnu sredinu (nasuprot vožnji automobila).

Pojekat „Piedibus“ takođe predstavlja alat koji olakšava saradnju između škola i kvartova koji ih okružuju i može aktivirati resurse dostupne u lokalnoj zajednici: bake i deke, starije osobe, mesne odbore, starije školarce, od kojih svako može da bude u pratnji i da sarađuje. „Piedibus“ predstavlja mogućnost unutar zajednice za integraciju roditelja i dece različitog porekla. U Osnovnoj školi „Bošeto“ (Boschetto) su svatili značaj projekta „Piedibus“ kao alata za integraciju kada se grupa mladih izbeglica iz podsaharskih zemalja uključila u „Piedibus“ i ostale povezane aktivnosti u susedstvu, aktivirajući prijatnu atmosferu i međusobnu razmenu.

Veb sajt: <https://www.comune.cremona.it/node/421583>

Piedibus Cremona Municipality

DALJE ISTRAŽIVANJE

Šetajući školski autobus je kreativno rešenje za bezbedno dovođenje dece u školu bez korišćenja automobila. Koncept su usvojile škole i zajednice širom sveta (pogledajte odeljak Vizionarska kutija) i implementira se relativno lako. Pogledajte navedene izvore koji će vas voditi od prve ideje do implementacije:

North Carolina University. (n.d.). The basics. Walking School Bus. <http://www.walkingschoolbus.org/>

Ultimativni vodič za uključivanje dece u stvaranje prostora je knjiga „Stvaranje prostora sa decom i omladinom“ Viktorije Der i Luisa Šola. Ona daje okvire za implementaciju participativnih praksi sa decom i navodi inspirativne studije slučaja iz celog sveta.

Derr, V. and Chawla, L. (2018). Placemaking with Children and Youth: Participatory Practices for Planning Sustainable Communities. New Village Press, New York.

Lighter, Quicker, Cheaper (LQC) (Lakše, brže, jeftinije) je koncept stvaranja prostora (placemaking) koji podstiče jednostavne urbane intervencije pokrenute od strane zajednice za transformaciju urbanih prostora. Na veb sajtu su predstavljene studije slučaja iz celog sveta gde je primena manjih mera pomogla da se izgradi zajednica i inkluzija:

Lighter quicker cheaper - project for Public Spaces. Home - Project for Public Spaces. (n.d.). <https://www.pps.org/gps/lqc>

„Green Urbanist“ je podkast za svakoga ko je zainteresovan kako gradovi mogu da učestvuju u borbi protiv klimatskih promena ali takođe i kako ovaj proces može da poveća inkluziju u gradovima. Epizoda koja je ovde preporučena se bavi temama presečene mobilnosti, održivosti, socijalne pravde i prava osoba sa invaliditetom:

#40: Disability mobility with Anna Zivarts, Abby Griffith and Micah Lusignan (disability rights washington). Green Urbanist Podcast. (2022, February 14). <https://greenurbanistpod.com/episode/40-disability-mobility-with-anna-zivarts-abby-griffith-and-micah-lusignan-disability-rights-washington>

„Anti-Bias Leaders“ („Lideri bez predrasuda“) je platforma edukatora iz SAD koja služi za obrazovanje roditelja, edukatora i nastavnika o tome šta je obrazovanje bez predrasuda od najranijeg doba. Platforma sadrži priručnik i druge besplatne izvore koji se tiču strategija u učionicama kao i izuzetno koristan dokumentarni film u trajanju od 48 minuta na temu iskustava nastavnika pri implementaciji obrazovanja bez predrasuda:

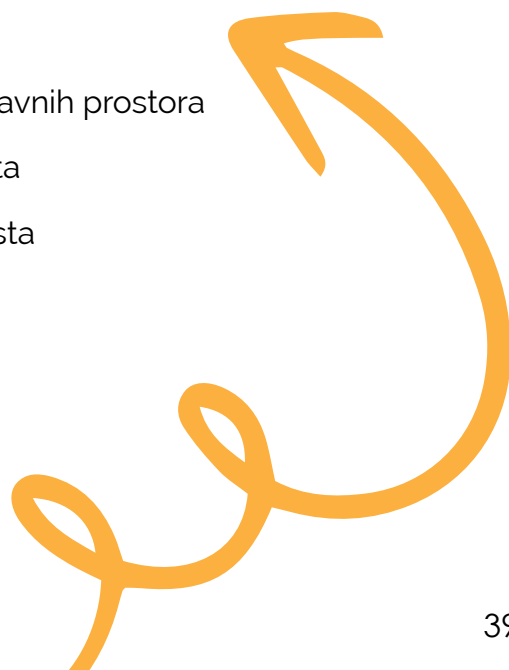
Reflecting on anti-bias education in action: The early years. Anti. (2023, April 12). <https://www.antibiasleadersece.com/the-film-reflecting-on-anti-bias-education-in-action/#>

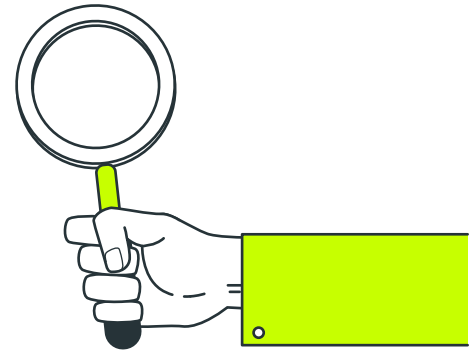
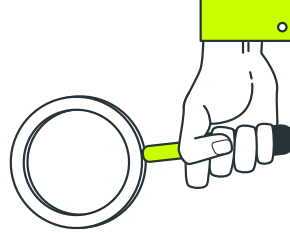
Kritična masa je organizacija koja promoviše bicikliranje kao zdrav način urbane mobilnosti. Svake poslednje subote u mesecu veliki broj biciklista okuplja se da ukaže na prednosti ovog načina kretanja kroz grad, ali i da skrene pažnju na probleme sa kojima se susreću osetljive grupe u saobraćaju. <https://www.facebook.com/beogradskakriticnamasa/>

CONNECTED ACTIVITIES

- 3.1 Po celom gradu
- 3.2 Razigrani društveni lov na smetlare
- 3.3 Ispričaj mi priču
- 3.4 Mreža prijateljstva
- 3.5 Dani pisama ljubaznosti
- 3.6 Trka zagonetki
- 3.7 Uzmi drvo
- 3.8 Moj grad
- 3.9 Otkrijmo grad
- 3.10 Inkluzija i kretanje
- 3.11 Kretanje kroz grad
- 3.12 Priča o mom imenu
- 3.13 Lični heroji
- 3.14 Napravite korak napred
- 3.15 Igranje sa slikama
- 3.16 Zoološki vrt
- 3.17 Raznobojni svet
- 3.18 Moj grad
- 3.19 Idealan grad
- 3.20 Umetnička galerija na otvorenom
- 3.21 Škola koju želim
- 3.23 Grad koji bih želeo
- 3.23 Kreativni graditelji zajednica: Dizajniranje naših idealnih javnih prostora
- 3.24 Radionica za istraživanje urbane prirode i stvaranje mesta
- 3.25 Virtuelna urbana radionica za istraživanje i stvaranje mesta
- 3.26 Kreirajte svoj grad

MODUL 1: Deljenje grada

Arup (2017). Cities Alive. Designing for urban childhoods.

<https://www.arup.com/perspectives/publications/research/section/cities-alive-designing-for-urban-childhoods>

Bollier, D. (2011, July 15). The commons, short and sweet.

<https://www.bollier.org/commons-short-and-sweet>

Clark, L., & Rockefeller, R. (2020). The buy nothing, get everything plan: Discover the joy of spending less, sharing more, and living generously. Atria Books.

Luscher, D. (13 July, 2021). Access, not mobility. <https://www.15minutecity.com/blog/access>

Montgomery, C. (2015). Happy city: Transforming our lives through urban design. Penguin Books.

Moreno, C. (n.d.). The 15-Minute City. Carlos Moreno: The 15-minute city | TED Talk. https://www.ted.com/talks/carlos_moreno_the_15_minute_city/details#t-457530

Paris en commun (2020). La ville du quart d'heure en images. <https://www.paris.fr/pages/la-ville-du-quart-d-heure-en-images-15849>

Roberts, David (May 26, 2019). Barcelona's radical plan to take back streets from cars. Introducing "superblocks". Vox. <https://www.vox.com/energy-and-environment/2019/4/9/18300797/barcelona-spain-superblocks-urban-plan>

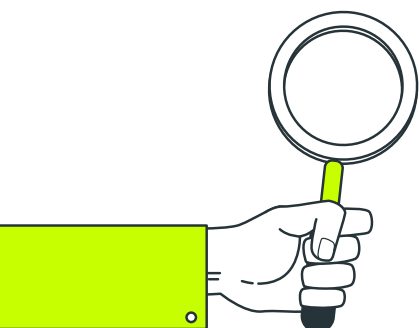
Shareable (Ed.). (2018). Sharing cities. Activating the Urban Commons. Tides Center / Shareable. Free PDF download on: <https://www.shareable.net/sharing-cities/downloads/>

Smart Prosperity Institute. (n.d.). The cost of Sprawl. Smart Prosperity Institute. <https://institute.smartprosperity.ca/content/cost-sprawl>

Tessa, C. (2023, February 28). The surprising climate benefits of Sharing your stuff | tessa clarke | ted. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=6DRMrFMNXCc>

Crowd Expedition. (2015, September 25). Local sharing and connecting through physical hubs: Dedeelkelder. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=oC6g-sHjbTM>

Vulk Coop. (2020, May 6). Governing the commons in six minutes. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=B4hVbLjP1v8>

MODUL 2: Cirkularni grad

Chang, A. (2017, September 5). The life cycle of a T-shirt. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=BiSYoeqb_VY

EU Science Hub. (n.d.). Definition of recycling. https://joint-research-centre.ec.europa.eu/scientific-activities-z/less-waste-more-value/definition-recycling_en

Kaza, Silpa; Yao, Lisa C.; Bhada-Tata, Perinaz; Van Woerden, Frank. (2018). What a Waste 2.0: A Global Snapshot of Solid Waste Management to 2050. Urban Development. World Bank. <http://hdl.handle.net/10986/30317>

LE Europe, VVA Europe, Ipsos, ConPolicy & Trinomics. (2018, October). Behavioural study on consumers' engagement in the circular economy. Publications Office of the EU. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/0779f275-f9d6-11e8-a96d-01aa75ed71a1/language-en>

Norman Ebner, Eleni Iacovidou, (2021). The challenges of Covid-19 pandemic on improving plastic waste recycling rates. Sustainable Production and Consumption, Vo. 28, 2021. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2352550921002001>

Overstreet, K. (2020, July 17). Giving demolished building materials a new life through recycling. ArchDaily. <https://www.archdaily.com/943293/giving-demolished-building-materials-a-new-life-through-recycling>

Playground Ideas. (2023). <http://www.playgroundideas.org/>

SDG 11 - sustainable cities and communities statistics explained. (n.d.). <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/SEPDF/cache/63347.pdf>

The Story of Stuff. (2022, December 21). Imagining an economy where you don't have to buy anything | solving plastic. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=kOskoCh8KXU>

Repaircafe. (2023, May 23). Repair café - fix your broken items. <https://www.repaircafe.org/en/>

Ro, C. (2022, February 24). Can fashion ever be sustainable?. BBC Future. <https://www.bbc.com/future/article/20200310-sustainable-fashion-how-to-buy-clothes-good-for-the-climate>

UN Habitat. (2021). Waste wise cities tool. <https://unhabitat.org/sites/default/files/2021/02/Waste%20wise%20cities%20tool%20-%20EN%203.pdf>

UNIDO. (n.d.). Circular economy. <https://www.unido.org/our-focus-cross-cutting-services/circular-economy>

United Nations. (n.d.). Goal 11 | Department of Economic and Social Affairs. United Nations. <https://sdgs.un.org/goals/goal11>

Waste recycling in Europe. (2022, November 11). <https://www.eea.europa.eu/ims/waste-recycling-in-europe>

MODUL 3: Grad za sve

Amadò, M., & Massa, L. (n.d.). Bambini, design e appropriazione del quartiere Il caso dei percorsi pedonali casa-scuola Rapporto di uno studio. Laboratorio Cultura Visiva.

Blades, M. and Spencer, C. (1986) Map use in the environment and educating children to use maps, Journal of Environmental Education and Information 5.

Community building: Logiche E strumenti di management: Longo Francesco, Barsanti Sara: Libro: Egea. HP. (n.d.). <https://www.egeaeditore.it/ita/prodotti/economia/community-building-logiche-e-strumenti-di-management.aspx>

Dini, D., Longo, S., & Palladino, N (n.d.). Diventare città sostenibili: cosa può insegnare Tricase alla grande Milano. Il Sole 24 Ore.

Durkheim, E., & Baracani, N. (1979). Educazione come socializzazione: Antologia. La nuova Italia. Franco, E. (2016, April 22). Placemaking, un modo diverso di pensare e vivere lo Spazio Pubblico. Giornale dell'Architettura. <https://ilgiornaledellarchitettura.com/2016/04/22/placemaking-un-modo-diverso-di-pensare-e-vivere-lo-spazio-pubblico/>

Hart, R. (1979). Independent explorations: Children's experience of place. Irvington, New York, 1979 Science, 204 (4394).

Ikiz, S. U. (2023, July 26). Planning-by-doing: How can tactical urbanism help to create better urban spaces?. Parametric Architecture. <https://parametric-architecture.com/planning-by-doing-how-can-tactical-urbanism-help-to-create-better-urban-spaces/>

Let's reclaim our #streetsforkids! Italy. (2023, September 19). <https://italy.cleancitiescampaign.org/streetsforkids/>

Park, R. E., Burgess, E. W., & McKenzie, R. D. (1968). The city. University of Chicago Press.

Pizzorno, A., Park, R. E., Burgess, E. W., McKenzie, R. D., & De_Palma, A. (1967). La Città. Edizioni di Comunità.

Rissotto, A., & Tonucci, F. (2002). Freedom of movement and environmental knowledge in elementary school children. Journal of Environmental Psychology, 22 (1-2).

StreetfilmsVlog. (2010, December 15). Revisiting Donald Appleyard's Livable Streets. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=ESgkcFbGiL8>

Tonucci, F. (1999). La Città dei Bambini. Laterza.

Tonucci, F., & Natalini, P. (2019). A scuola ci andiamo da soli: L'autonomia di Movimento dei Bambini. Zeroseiup.

Vitale, A. (2007). Sociology of Community. Carocci.

Whyte, W. H. (2018). The social life of small urban spaces. Project for Public Spaces.

MODUL 4: Naši prijatelji drveće

Go Smart Bricks. (2021, June 21). Urban heat island. <https://gosmartbricks.com/urban-heat-island/>

Smart Cities Dive. (n.d.). Why We Need Trees in Our Cities. <https://www.smartcitiesdive.com/ex/sustainablecitiescollective/why-we-need-trees-our-cities/1100050/>

World Economic Forum. (n.d.). Four reasons why cities need a healthy tree cover. <https://www.weforum.org/agenda/2022/06/cities-urban-trees-climate-change/>

MODUL 5: Naši susedi životinje

Buglife. (2022, October 20). Gardening for bugs. <https://www.buglife.org.uk/campaigns/no-in-sectinction/room-for-insects-to-thrive/insect-havens-in-towns-and-cities/>

DwightCooper, & Smith, J. (2021, March 19). Insects in the city - encouraging wildlife into towns & cities. The Wise House. https://www.thewisehouse.co.uk/blog/read_197740/insects-in-the-city-encouraging-wildlife-into-towns-cities.html

Goulson, D., & By. (2022, October 18). Insect decline: An ecological armaggedon: Heinrich Böll stiftung: Brussels Office - European Union. Heinrich-Böll-Stiftung. <https://eu.boell.org/en/PesticideAtlas-insect-decline>

Guardian. (2019b, February 10). Plummeting insect numbers "threaten collapse of nature." <https://www.theguardian.com/environment/2019/feb/10/plummeting-insect-numbers-threaten-collapse-of-nature>

MODUL 6: Grad za sva čula

National Wildlife Federation. (n.d.). Biodiversity. <https://www.nwf.org/Educational-Resources/Wildlife-Guide/Understanding-Conservation/Biodiversity>

UNICEF Office of Global Insight & Policy. (2020, November 12). Why biodiversity is important for children. <https://www.unicef.org/globalinsight/stories/why-biodiversity-important-children>

